Editörden/Editorial

Eğitim öğretim kurgusu ve sistematiği içerisinde üniversitelerin önemli ve ayrıcalıklı bir konumu vardır. Onu önemli ve ayrıcalıklı kılan şey ise asıl hedefinin evrensel bilgi ve değerleri paylaşmak, bilimsel araştırmalarla bilgi üretmek ve onu toplumun istifadesine sunarak sonraki jenerasyonlara aktarmak olmasıdır. Zira toplumların gelişme ve kalkınması ilim ve ilmi araştırmaların varlığına ve niteliğine bağlıdır. İslam geleneğinde ilim anlayışının ve araştırma ruhunun zuhuru ilk dönemlere kadar gider. Birçok bilimsel ve kültürel mirastan istifade eden Müslüman düşünürler, gerek dini ve gerekse pozitif ilim dallarında üst düzeyde bilgi üretmeyi başarmışlardır. İslam dünyasında bu temel üzerine kurulan eğitim sistemi -inişli çıkışlı dönemler geçirse de- günümüze kadar gelmiştir. Özellikle dini ilimlere ait temel öğretilerin anlaşılması ve araştırılması noktasında günümüzde bu görevi İlahiyat fakülteleri yerine getirir. **Vizyonu**, dini meseleleri nakil, akıl ve bilim ekseninde değerlendirerek batıl inanç ve hurafelere karşı sahih dini bilgileri topluma sunmak olan; **misyonu** ise taklit ile değil sorgulayarak dini asli kaynaklarından araştırıp toplumu aydınlatan ve doğru bilgilerle onların ihtiyaçlarına cevap vermek olan İlahiyat fakülteleri bu ilmi hareketliliğe dinamizm kazandırmıştır. Bu amaç ve hedef doğrultusunda Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi "İlahiyat Akademi" dergisi de vizyonu ve perspektifi geniş kıymetli dekanımız Prof. Dr. Şehmus Demir'in gayretleriyle yayına başlamış, "Selefîlik, Yabancılaşma ve Dindarlık, Göç ve Din, Mezhep, İslamofobi, Sünnet, Ahlak" dosyalarıyla tematik sayılar çıkarmış, "Kur'an" dosyasıyla da bu halkayı zenginleştirmiş ve İlahiyat Akademyasının istifadesine sunmuştur.

Bilindiği üzere Kur'an, Yüce Allah'ın yeryüzüne indirdiği son ilahi kitap; onu tebliğ ve tebyin eden Hz. Muhammed (sav) de son peygamberdir. İslam dininin iki temel kurucu unsuru olan bu iki kaynağın hedefi indiği dönemle birlikte her çağda erdemli toplumlar oluşturmaktır. Bu yönüyle her çağa konuşan Kur'an, tarih boyunca değişik açılardan incelemeye tabi tutulmuştur. Müslüman bilginler bir yandan onun yüce mesajını insanlara ulaştıracak çalışmalar yaparken diğer yandan lafız olarak tespitini ve sonrakilere aktarılış biçimini ele alan eserler telif etmişlerdir.

Vahiy geleneği içerisinde kendisinden önceki kutsal kitaplarla aynı amacı ve gayeyi gerçekleştirmek isteyen Kur'an, bütün insanlık için hidayet kaynağı ve rehberdir. İlahi hitabın tüm yönleriyle teolojik, sosyolojik ve ahlaki bir düzen inşa etme misyonunu şu ve benzeri ayetler net bir şekilde ortaya koymaktadır. "*Elif Lâm Râ. Bu Kur'an rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip ve övgüye layık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.*", "*Ey insanlar! Size rabbinizden bir öğüt, gönüllerde olan dertlere bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.*", "*Elif Lâm Mîm. Kendisinden hiçbir şüpheye yer olmayan bu kitap muttakiler için bir hidayet kaynağı ve yol göstericidir.*"

Kur'an'ın hedefleri doğrultusunda yol gösterici ilkelerini, mesajlarını aksiyonel hale getirebilmesi; pratiklerinin nasıl olması gerektiğinin bilinmesi için onun tam anlamıyla anlaşılması gerekir. "*Ant olsun ki biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Düşünüp öğüt alan var mı?*" ayeti, ilahi kelamın okunup düşünülmesi ve anlaşılması yanında öğüt alınmasını ve hayata geçirilmesini istemektedir. Böylece hem bireylerde hem de toplumlarda din merkezli bir zihniyet inşasını hedeflemektedir Kur'an. Bu yönüyle Kur'an anlaşılır bir kitaptır, her birey bilgisi ve muhakemesi oranında onu usul ve erkânına göre anlayabilir. Nitekim bu anlama ve pratiğe aktarma çabası onun inzalinden itibaren başlamaktadır. Hz. Peygamber bu anlama eylemini sadece sözle değil hal ve davranışlarıyla da gerçekleştirmiştir. Sahabe de aynı şekilde Kur'an'ı anlamaya ve yaşamaya özen göstermekle birlikte Hz. Peygamberden bu yönde elde ettiklerini sonraki nesillere aktarma görevini de üstlenmişlerdir. Süreç ilerledikçe her dönemde Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanmasıyla alakalı ciddi bir birikim oluşmuş ve müfessirler yaşadıkları dönemlere Kur'an'ın ilkelerini ve mesajlarını ulaştırmak ve anlatmak için ciddi çaba göstermişlerdir.

Bu anlama çabasıyla birlikte ortaya çıkan zengin birikim, şüphesiz Kur'an'ın i'cazının en önemli unsurlarından olan ifade biçimlerinden, zengin üslubundan ve edebi üstünlüğünden kaynaklanmaktadır. Zira insanların dini ve sosyal hayatlarını düzenlemek için gönderilen vahiy lafızları, aynı zamanda Arap dilinin bir edebi şaheseridir. Taha Hüseyin'in dediği gibi "*O ne nesirdir ne şiirdir. O Kur'an'dır.*" İşte bu ilahi metin Arap dilinin sarf ve nahiv yapılanmalarının yanında retorik tüm incelikleri muhtevasında barındırır. Mesajlarını lafız ve anlamda etkin olan tüm sanatsal ve retorik yüklenimleriyle ortaya koyarak bilgisel doyum yanında duygusal ve sezgisel doyuma ulaştırır.

Müellifler, sadece Kur'an'ın anlaşılması ve onun lafızlarındaki eşsiz edebi ve derin manaları ortaya koyacak çalışmalar değil, onun metinleşmesi, okunması ve yazılmasıyla ilgili de ciddi çalışmalar ortaya koymuşlardır. Hz. Peygamber döneminden başlamak üzere onun yazılması, ezberlenmesi, okunması ve mushaflaşması süreci modern döneme kadar hem epistemolojik hem de sanatsal düzlemde araştırma konusu yapılarak ciddi eserler kaleme alınmıştır. Bu çabalar içerisinde kıraat ve yazı estetik bir nitelik kazanmış, bir yandan ilahi kelamın güzel ve estetik okunması ile ilgili kaideler ortaya konulurken diğer yandan onun yazımıyla alakalı bir sanat dalı ortaya konulmuştur. Özellikle Mushaflar güzel sanatlara ait estetik anlayışın ve tavırların ilk ve en önemli modelini oluşturmuştur. Müslümanlar için en önemli dini değerler olan Mushaflar, ilk dönemden başlamak üzere hem yazı hem de estetik açıdan sürekli gelişme kaydetmiştir. Kur'an'ın kolay ve doğru okunması için bir yandan yazım kuralları geliştirilirken, diğer yandan da sanatsal açıdan insanların gözüne ve gönlüne hitap eden yönleri en güzel motiflerle ortaya konmuştur. İslam medeniyetinde Mushaflara duyulan sevgi ve saygı, yazıyı en büyük sanat dalı haline getirdiği gibi bu çerçevede tezhip, ciltçilik, ahşap vd. gibi birçok sanat dalının da ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu sayımızdaki makaleleri, Kur'an ile ilgili tarihi, teknik veya teorik konularla sınırlamadan diğer bir ifadeyle Kur'an tarihi, tefsir veya usul gibi alanlara hasretmeden Kur'an'la ilgili her konuya yer vermeye çalıştık. Gerek Kur'an ve kıraat tarihi gerek tefsir alanıyla ilgili problematikler ve gerekse ilahi metnin belaği özellikleri gibi birbirinden farklı çalışmalardan oluşan sayımız, ülkemizdeki Kur'an ve tefsir birikimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu sayının okuyucu ile buluşmasına imkân sağlayan Prof. Dr. Şehmus DEMİR'e şükranlarımı arz ediyorum. Ayrıca derginin vücuda gelmesi için gece gündüz çaba gösteren yayın kurulundaki teknik ekibe, sayımıza makaleleri ile katkı sunan değerli yazarlarımıza ve görev alan hakemlerimize teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Mehmet DAĞ

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İlahiyat Akademi Sayı Editörü

Editörden/Editorial

Universities have a particular and privileged place within the educational structure and system. What makes these institutions particular and privileged is their purpose which is sharing the universal information and values, generating information through scientific studies, enabling the society to use this information, and passing down this information to following generations. Development of societies is based on the presence and quality of scientific studies. The presence of such studies and science dates back to the earliest periods in Islam. Having been inspired by many scientific and cultural heritages, Muslim philosophers have managed to generate information in the fields of theology and positive sciences. The Islamic educational system based on this approach has managed to reach the present day despite certain ups and downs. Theological faculties of modern times serve the purpose of examining and understanding the basic doctrines regarding theological sciences. **The vision** of these faculties is to present true information to society, rather than superstitions and myths, by evaluating the religious issues in relation to the concepts of narration, intelligence and science; and their **mission** is to study the religion by questioning essential sources, rather than the method of imitation, and to meet social needs by enlightening people through correct information. These faculties have provided dynamism to scientific movements. Accordingly, The Journal of Theological Academia from the Faculty of Divinity at Gaziantep University has begun to be published through the efforts of Prof. Dr. Şehmus Demir, our esteemed dean whose vision and perspective is broad. Moreover, our journal provided thematic issues through the topics of "Salafism, Alienation and Religiousness, Migration and Religion, Sects, Islamophobia, Sunnah, Ethics", enriched the discipline through the topic of the "Quran", and provided its issues to the use of Theological Academia.

As known to all, the Quran is the latest divine book revealed by Allah Almighty, and Muhammad (p.b.u.h.) is the reporter of the Quran and the latest Prophet. These two sources who are the basic founding element of Islam aimed to generate virtuous societies in every era. Accordingly, the Quran, the divine book appealing to all periods of time, has been examined from different perspectives. Muslim scholars have conducted studies to deliver the Quran's divine message to people and authored works that examined the Quran's wordings and how the Quran was to be passed down to following generations.

The Quran aims to fulfill the same purpose followed by the previous divine books within the revelation tradition, and it has served as a source of guidance and a true path for mankind. The following and similar verses clearly reflect the Quran's mission to form a theological, sociological and ethical structure: "*Alif, Lam, Ra [This is] a Book which We have revealed to you, [O Muhammad], that you might bring mankind out of darkness into the light by permission of their Lord - to the path of the*

Exalted in Might, the Praiseworthy." "O mankind! There has to come to you instruction from your Lord and healing for what is in the breasts and guidance and mercy for the believers." "Alif, Lam, Meem. This is the Book of which there is no doubt, a guidance for those conscious of Allah."

The Quran should be fully understood to turn its guiding principles and messages into actions and to know how the Quran's practices should be based on its purposes. The verse *"And We have certainly made the Quran easy for remembrance, so is there any who will remember?"* indicates that the Quran should be read, considered, understood, used as a guide, and actualized. Accordingly, the Quran aims to form a theological ideology for both people and societies. The Quran is an understandable book. Every people can understand its methods and principles based of their information and intelligence. The efforts to understand and practice the Quran started during the days it was revealed. The Prophet displayed his suitable actions not only though his words, but also through his behaviors. Similarly, people from the sahabah made efforts to understand and practice the Quran, and they undertook the responsibility of passing down what they learned from the Prophet to following generations. A significant cumulation of information regarding the understanding and interpretation of the Quran has been formed in time, and tafsir authorities have made significant efforts to bring the Quran's principles and messages to their eras and explain them to people.

The rich content arising from these efforts to understand the Quran is doubtlessly related to the methods of expression, style and literary superiority, which are among the most important elements of practicing the Quran. The words of revelations sent to organize people's religious and social lives are also the literary work of Arabic. As noted by Taha Hüseyin, "The *Quran is neither a prose or poem. The Quran is the only book of its kind."* This divine book contains both the grammar and syntax qualities of Arabic and rhetoric characteristics. The Quran presents its messages through all artistic and rhetoric approaches which are effective in terms of wordings and meanings, and it provides both information and emotional/intuitional satisfaction.

Authors have provided works which do not only reveal the unique literary and deep meanings in the Quran's meanings and wordings, but also present significant details regarding how the Quran is textualized, read and written. The divine book has been studied epistemologically and artistically in a period from the Prophet's era to modern times of memorizing, reading and making the Quran a divine book, and significant works have been authored in this regard. The disciplines of qiraat and calligraphy have gained an aesthetical quality. While presenting facts regarding the aesthetical reading of the Quran, a branch of art was formed in relation to the Quran's aesthetic writing. Divine books have been the first and most important model of aesthetic approaches and attitudes regarding fine arts. Being the most important religious values for Muslims, divine books have made progress in terms of calligraphy and aesthetics. Rules of writing have been

altered to read the Quran easily and correctly, and the Quran's most beautiful aspects artistically appealing to people have been presented through the most beautiful motives. The love and respect felt toward the divine books in the Islamic tradition have made calligraphy the greatest field of art and helped reveal many artistic branches such as illumination, bookbindery and woodworking.

This issue aimed to include all topics regarding the Quran without limiting the Quran's history to technical or theoretical topics, or certain disciplines such as tafsir or methodology. Including different studies on the Quran and qiraat history, tafsir-related problematics, and rhetoric qualities of the Quran, this issue also aims to contribute to the literature on the Quran and tafsir discipline in our country.

I extend my gratitude to Prof. Dr. Şehmus DEMİR who enabled this issue reach our readers. In addition, I would like to thank the technical team who made efforts continuously to publish the journal, to the esteemed authors who made contributions to this issue, and to the reviewers for their efforts.

Prof. Dr. Mehmet DAĞ

Faculty of Divinity, Atatürk University

Issue Editor of The Journal of Theological Academia

الكلمة الافتتاحية

تتمتع الجامعات بموقع مهم ومتميز في منهجية التربية والتعليم، وما يجعلها مهمة ومميزة، هو أن هدفها الرئيسي تبادل المعرفة والقيم العالمية، وإنتاج المعلومات من خلال البحث العلمي ونقلها إلى الأجيال القادمة وتقديمها لصالح المجتمع، إذ إن تطور المجتمعات وتنميتها يعتمد على العلم والبحث العلمي، وفي التقليد الإسلامي، ظهر مفهوم العلم وروح البحث في الفترات الأولى، حيث نجح المفكرون المسلمون الذين استفادوا من التراث العلمي والثقافي العالمي، في إنتاج معارف رفيعة المستوى في العلوم الدينية وفروع العلوم الإيجابية، وظل النظام التعليمي القائم على هذا الأساس في العالم الإسلامي حتى اليوم، على رغم مروره بفترات صعود وهبوط، واليوم، تتولى كليات الإلهيات والعلوم الدينية هذه المهمة، خاصة من حيث فهم التعاليم الأساسية للعلوم الدينية وإجراء أبحاث متعلقة بها. أضافت كليات الإلهيات ديناميكية للحركة العلمية من خلال رؤيتها التي تتمثل في تقديم معلومات دينية صحيحة للمجتمع ضد المعتقدات الباطلة والخرافات من خلال تقييم المسائل الدينية في سياق النقل والعقل والعلم، أما مهمتها، فهي توفير المعلومات الصحيحة لتنوير المجتمع من خلال التحقق والبحث في المصادر الدينية الأصلية وليس من خلال التقليد. وتماشيا مع هذه الأهداف، بدأت كلية الإلهيات في جامعة غازي عنتاب نشر أبحاث علمية، بجهود عميد الكلية الأستاذ د. شهموس دمير، الذي يمتلك رؤية ووجهة نظر واسعة، وقدمت أعداد تناقش موضوعات "السلفية والتغرب والتدين والهجرة والدين والمذاهب والإسلاموفوبيا والسنة والأخلاق"، وأثرت هذه الحلقة بملف القرآن الكريم، وطرحت هذه الجهود لصالح الأوساط الأكاديمية.

وكما هو معلوم، فإن القرآن الكريم هو آخر الكتب الإلهية التي أنزلها الله عز وجل على البشر، والنبي محمد ﷺ، هو المبلغ بالقرآن وآخر الأنبياء، والهدف من هذين المصدرين، وهما المكونان الرئيسيان في الإسلام، تشكيل مجتمعات فاضلة في عصر نزولهم وفي كل العصور، وقد خضع القرآن الكريم الذي يخاطب كل العصور بجانبه هذا، للفحص والدراسة من زوايا عديدة على مدار التاريخ، وقد عمل العلماء المسلمون على تقديم أعمال تساعد على إيصال رسالته السماوية العظمية من جهة، تأليف كتباً تشرح ألفاظه وطريقة نقله للأجيال التالية من الجهة الأخرى.

فالقرآن الكريم هو مصدر الهداية للبشرية والناس جميعاً، ويحمل نفس غايات وأهداف الكتب السماوية قبله في تقليد الوحي، وتوضح الآيات التالية بوضوح مهمة بناء نظام إلهي واجتماعي وأخلاقي بجميع جوانب الخطاب الإلهي: ﴿الٓرۚ كِتَٰبٌ أَنزَلۡنَٰهُ إِلَيۡكَ لِتُخۡرِجَ ٱلنَّاسَ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذۡنِ رَبِّهِمۡ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَمِيدِ ١﴾ [إبراهيم]، ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَتۡكُم مَّوۡعِظَةٞ مِّن رَّبِّكُمۡ وَشِفَآءٞ لِّمَا فِي ٱلصُّدُورِ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٞ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ ٥٧﴾ [يونس]، ﴿الٓمٓ ١ ذَٰلِكَ ٱلۡكِتَٰبُ لَا رَيۡبَۛ فِيهِۛ هُدٗى لِّلۡمُتَّقِينَ ٢﴾ [البقرة].

يجب فهم القرآن بالكامل، لنكون قادرين تفعيل تطبيق مبادئه ورسائله الإرشادية في سياق أهدافه ومعرفة كيفية تطبيق هذه المبادئ والرسائل. ﴿وَلَقَدۡ يَسَّرۡنَا ٱلۡقُرۡءَانَ لِلذِّكۡرِ فَهَلۡ مِن مُّدَّكِرٖ ١٧﴾ [القمر]، تحثنا هذه الآية الكريمة على قراءة كلام الله وفهمه التفكير فيه والعمل به وتطبيق رسائله، وعلى هذا النحو، يهدف القرآن إلى بناء عقلية مركزها الدين لدى الأفراد والمجتمعات، في هذا الصدد، القرآن هو كتاب مفهوم، ويمكن لكل

فرد أن يفهمه وفقًا لأصوله وقواعده بما يتناسب مع علمه ومعرفته، وبناءً على ذلك، بدأ جهد فهمه وتطبيقه منذ إنزاله. والرسول ﷺ، قد طبق هذا الفهم ليس بالقول فقط، إنما بأعماله وسلوكياته. وعلاوة على ذلك سعى الصحابة لفهم وتطبيق القرآن على نفس النحو، فقد تحملوا أيضاً مهمة نقل ما تلقوه من النبي ﷺ في هذا الصدد إلى الأجيال التالية، ومع مرور الزمن، تشكل تراكم كبير للغاية فيما يتعلق بفهم وتفسير القرآن الكريم مع كل العصور، وبذل المفسرون جهداً كبير لإيصال وشرح مبادئ ورسائل القرآن الكريم لمعاصريهم،

وبناءً على هذه الجهود الكبيرة، تشكل تراكم ثري نابع من أشكال تعبير القرآن الكريم التي تعد أحد أهم عناصره الإعجازية، وأسلوبه الغني وتفوقه الأدبي، لأن ألفاظ الوحي المرسلة لتنظيم حياة الناس الدينية والاجتماعية هي أيضاً تحفة أدبية للغة العربية، وكما قال طه حسين «القرآن ليس نثراً، كما أنه ليس شعراً، إنما هو قرآن.» ويشمل هذا النص الإلهي على كل القواعد الصرفية والنحوية والبلاغية في اللغة العربية، فقد أوضح رسائله بأساليب فنية وبلاغية فعالة من حيث اللفظ والمعنى، وأشبعها علمياً وحسياً وإدراكياً.

وقد بذل المفسرون جهداً كبيراً، ليس فقط فيما يتعلق بفهم القرآن ومعرفة معاني ألفاظه الأدبية العميقة، بل أيضاً بكيفية نثره وقراءته وكتابته، ومنذ عهد الرسول ﷺ، بذلت جهود مهمة للغاية من خلال كتابته وحفظه وقراءته وتجميعه في مصحف موحد، وحتى إخضاعه لأبحاث على المستويين المعرفي والفني في العصر الحديث. وخلال هذه الجهود، اكتسب القرآن صفة جماليات من ناحية القراءة والكتابة، فمن ناحية وضعت قواعد متعلقة بقراءة كلام الله قراءات جمالية، ومن ناحية أخرى، ظهر علم فن كتابة القرآن الكريم، وقد شكلت المصاحف على وجه الخصوص، أول وأهم نموذج للأساليب والمفاهيم الجمالية للفنون الجميلة، وقد حقق المصحف، الذي يعد أهم القيم الدينية للمسلمين، تقدمًا وتطوراً مستمرًا من حيث الكتابة والجماليات، بدءًا من الفترات الأولى، وأثناء تطوير قواعد الكتابة من أجل قراءة سهلة وصحيحة للقرآن، ومن ناحية أخرى، ظهرت جوانبه التي تخاطب أعين وأفئدة الناس من الجانب الفني بأجمل الزخارف، فبينما تسبب الحب والاحترام الذي يحظى به المصحف في الحضارة الإسلامية، في جعل الكتابة أهم الفنون الجمالية، ساعد أيضاً على ظهور فروع فنية عديدة كالتذهيب والتجليد والزخرفة الخشبية وغيرها.

لم نقتصر في المقالات في هذا العدد على الموضوعات التاريخية والتقنية والنظرية المتعلقة بالقرآن، وبعبارة أخرى، حاولنا تضمين كل موضوع متعلق بالقرآن دون حصرها على مجالات مثل تاريخ القرآن أو التفسير أو أصول الفقه، ويهدف عددنا الذي يتكون من دراسات مختلفة مثل القرآن وتاريخ قراءاته وإشكاليات التفسير وخصائص النص الإلهي، إلى المساهمة في إثراء التراكم المعرفي المتعلق بالقرآن وتفسيره في بلادنا.

وأود أن أعرب عن امتناني وشكري للأستاذ د. شهموس دمير، الذي ساعدنا على تقديم هذا العدد للقراء، كما أود أن أشكر الفريق الفني في هيئة التحرير، الذي كان يعمل ليلًا ونهارًا لصالح المجلة، وإلى كتابنا الكرام الذين يقدمون إسهامات كبيرة لعددنا بمقالاتهم.

أ.د. محمد داغ
كلية الإلهيات جامعة أتاتورك
محرر العدد في المجلة الأكاديمية لكلية الإلهيات